

KRIVIČNO PROCESNO PRAVO

<https://doi.org/10.7251/CEST1322192G>

UDK 343.85:343.1

**УОПШТЕНО О ПОСЕБНИМ ИСТРАЖНИМ РАДЊАМА
КАО ИНСТРУМЕНТУ ДРЖАВНЕ РЕАКЦИЈЕ НА
КРИМИНАЛИТЕТ****Проф. др Младенка Говедарица***Ванредни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву*

Апстракт: Посебне истражне радње представљају радње *sui generis* које су резултат потребе за успостављањем сигурносних елемената у борби против криминалитета. Законодавац је ефикасност кривичног поступка првенствено уредио стављањем акцента на појачавање заштите основних права и слобода човјека, али је било неопходно нормативно уредити и посебне истражне радње као процесне радње које ће допринијети ефикаснијој борби против криминалних појава.

Борба против криминалитета је успјешна уколико се у поступку прикупе докази који ће успоставити правно релевантно чињенично стање а оно отворити пут доношењу осуђујуће пресуде према лицу за кога је доказана кривична одговорност.

Кључне ријечи: кривични поступак, посебне истражне радње.

1. УВОД

Кривично процесни закони прописују забрану употребе доказа до којих се дошло на незаконит начин.¹ Сагласно овој судске одлуке се не смију темељити на незаконитим доказима, односно докази прибављени на такав начин не могу се користити у кривичном поступку, а повреда овог правила узрокује битну повреду одредаба кривичног поступка, те се таква пресуда по жалби укида. На овај начин се покушава помирити тежња државе која тежи функционалности кажњавања учиниоца кривичног дјела, с једне стране, и заштитити права грађана нормативним ограничавањем државне власти, с друге стране.

¹ Члан 10. ст. 2 ЗКП-а Републике Српске прописује да суд не може заснивати своју одлуку на доказима прибављеним повредама људских права и слобода прописаних Уставом и међународним уговорима, као ни на доказима који су прибављени повредана закона. Члан 16. ст. 1. ЗКП-а Србије прописује да се судске одлуке не могу заснивати на доказима који су непосредно или посредно, сами по себи или према начину прибављања у супротности са Уставом, законом, другим законом или општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима, слично и у чл. 10 ст. 1 ЗКП-а Хрватске који предвиђа четири групе незаконитих доказа који су настали: кршењем устава, закона, међународног права (које прописује забрану мучења, нечовјечног или понижавајућег поступања, загарантовано право одбране, право на углед и част, право неповредивости личног и породичног живота), или су настали повредама закона о кривичном поступку.

Поред овог правила у прикупљању доказа, у праву је прихваћено и становиште да доказ који је прибављен на начин који је сам по себи законит, али се за њега сазнало из неког изворног доказа прибављеног на незаконит начин (*плод отровне воћке - fruit of poisonous tree doctrine*) такође је незаконит доказ. Иако начин прибављања изведеног доказа није незаконит, разлог његове незаконитости лежи у незаконитости прибављања изворног доказа. Дакле, ради се о досљедном искључивању не само изворно незаконитог доказа, него и његовог сазнајног садржаја обликованог у изведеном доказу. Односно, ако изворни доказ није законит, аутоматски нису законити извори сазнања до којих се дошло из тог доказа (Pavišić, 2001: 46)

Како је прикупљање доказа значајно за кривични поступак јер на тај начин утврђујемо извршење кривичног дјела и самим тим успостављамо везу између чињеница и права, прикупљање доказа се намеће као изузетно важно питање. Ово посебно у случају организованог криминала и тероризма гдје је потврђено да је класичан, реактивни приступ недовољан за ефикасно супротстављање овим облицима криминала (Радисављевић, 2011:25). Из тог разлога неопходно је нормативно уређивање процесних радњи преко којих долазимо до доказа, тј. превазилазимо тешкоће у процесу њиховог прикупљања а самим тим и процесуирања оваквих кривичних дијела. Поред радњи доказивања (као стандардних процесних радњи) преко којих прикупљамо доказе у кривичном поступку законом се прописују и посебне истражне радње, јер откривање истине у кривичном поступку је императив и у том циљу иде и кривично процесна регулатива. Посебне истражне радње можемо окарактерисати као другу групу доказних радњи у кривичном поступку. Ако их посматрамо у односу на редовне радње доказивања, основна карактеристика посебних истражних радњи тиче се услова и обима њихове примјене (Бејатовић, Говедарица, 2015: 251).

2. О ПОСЕБНИМ ИСТРАЖНИМ РАДЊАМА

Опште прихваћени стандарди указују да се права грађана морају поштовати, осим у строго одређеним и лимитираним случајевима када се дозвољава привремено ограничење тих права. Право на прикупљање доказа преко посебних истражних радњи не произлази само из процесних закона, него и устава, односно Европске конвенције о људским правима и основним слободама.² Оно што се намеће као основ законитости тако прикупљених

² Члан 8. прописује право на поштовање приватности али у свом ставу 2. каже: "Јавна власт се не мијеша у уживање овог права, осим ако је такво мијешање предвиђено законом, и ако је то нужна мјера у демократском друштву, у интересу националне сигурности, јавне

доказа,³ јесте да су посебне истражне радње биле проведене према слову закона. Данас се и не поставља питање потребе и оправданости прикупљања доказа овим мјерама, већ питање њихове ефикасности и граница примјене (Бановић, 2006: 389). Због тога у кривичном процесном законодавству Републике Српске јасно је одређена природа кривичних дјела код којих је допуштено прикупљати доказе преко посебних истражних радњи (када су испуњени услови) а то су:

1. кривична дјела против уставног уређења и безбједности Републике Српске;
2. кривична дјела против човјечности и вриједности заштићених међународним правом;
3. кривично дјело тероризма;
4. кривична дјела за која се према Кривичном законнику може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна.⁴

Видимо да је сужен каталог кривичних дјела, односно да су прецизирана кривична дјела поименично или са обиљежјима која су створила ужу групу дјела у односу на која постоји легитиман друштвени интерес за задирање у право на приватност. Како је начело супсидијарности уско повезано са начелом сразмјерности, то значи, да се ове мјере неће примјењивати ни код побројаних кривичних дјела ако се за конкретне облике кажњивог понашања могу изрећи благе казне, приликом чега би наступио несразмјер између тежине самог дјела и интензитета захвата у људска права (Симовић, 2004:160). Свакако да је криминалнополитички недопустиво ограничити основна људска права, због лакшег кривичног дјела (Šijerčić – Čolić, Vuleta, Hadžiomerađić, 1999: 270).

Циљ посебних истражних радњи код ових кривичних дјела јесте прикупљање доказа за покретање кривичног поступка, а као крајњи циљ бисмо имали доношење мериторне пресуде према учиниоцу кривичног дјела, односно спријечити га у даљем чињењу кривичних дјела (Kajmaković, 2010: 241).

сигурности и економске добробити земље, спречавања нереда или спречавања злочина, заштите здравља и морала, или заштите права и слобода других".

³ У случају незаконитог прибављања доказа овим радњама (предузете за кривична дјела која нису одређена у закону, предузете без наредбе суда, предузете на начин који излази ван оквира наредбе суда, предузете ван дозвољеног временског оквира провођења, предузете мјере које нису наредбом дозвољене) активира се процесна санкција која се састоји у неупотребљивости таквог доказа (незаконит доказ) у кривичном поступку.

⁴ Закон о кривичном поступку Републике Српске ("Службени гласник РС", бр: 53/12,91/17,66/18)

Већ смо истакли да посебне истражне радње привремено ограничавају основна права и слободе човјека на приватност, лични и породични живот, слободу и тајност дописивања и других облика општења. Задирући у приватну заштићену сферу живота могу се тумачити као израз недемократичности друштва и државе, али се не смије заборавити да свако кривично дјело представља угрожавање појединих права и слобода човјека, а савремени криминалитет као што је организовани, подрива и основе друштва, а самим тим и основна људска права и слободе (Симовић, 2004:157). Из тог разлога закони о кривичном поступку усвајају овакав начин стицања доказа, а када су процесне радње законом регулисане и од суда контролисане, гарантују права грађанима од могуће илегалне праксе спровођења (Васиљевић, Грубач, 2002: 442).

Неопходност њихове примјене често је видљива код тероризма и организованог криминала, јер се на други начин тешко може ефикасно доћи до откривања извршилаца и наредбодаваца. Дакле, када је ријеч о борби против савременог криминалитета с правом се запажа да органи кривичног гоњења могу имати успјеха у њиховом откривању, само уз коришћење савремених техничких средстава (Радуловић, 2009: 196). Самим тим организовани као и транснационални криминалитет, те тероризам, ограничавају законодавца у преовладавајућој тенденцији за заштитом темељних права грађана у кривичном поступку (Томашевић, 1998: 816), те је уочљиво да је дошло до модернизације кривичног процесног система (Стојановић, Коларић, 2010:125) постојањем посебних истражних радњи преко којих се одступа од основних начела која дуго нису била довођена у питање.

Најзад, уважавајући основно начело *nullus actus sine lege* посебне истражне радње није могуће проширити на дјела која нису каталогски побројана у закону (Симовић, 2004:160). То чини главну гаранцију неповредивости темељних права грађана која долазе у питање примјеном ових мјера.

Можемо закључити да позитивно законодавство, уз претпоставку да се правилно примјењује, даје минималне могућности недозвољеног задирања у интегритет личности односно у основна права и слободе човјека. Такође, на нормативно регулисање посебних истражних радњи обавезује и велики број међународних докумената који се морају примјењивати, ако се жели ући у савремену демократску заједницу, и најзад, управо специфичност организованог криминала ствара потребу за специфичним мјерама (Sijerčić-Šolić, 2003:33-34) .

3. УСЛОВ ЗА ПРЕДУЗИМАЊЕ ПОСЕБНИХ ИСТРАЖНИХ РАДЊИ

Да би дошло до примјене неке од посебних истражних радњи у погледу прописане природе кривичног дјела, уз претходно испуњену процесну претпоставку да постоје основи сумње да је одређено лице само или са другим лицима учествовало или учествује у извршењу кривичних дјела,⁵ (Шкулић, 2016:100) неопходно је испуњење општег услова који се састоји у немогућности да се прибаве докази кривичног дјела радњама доказивања или везаност њиховог прибављања са несразмјерним тешкоћама (члан 234. став 1. ЗКП-РС). Посебно се треба водити рачуна да се мјере одреде када несумњиво постоји хитна друштвена потреба за откривањем свих размјера кривичног дјела које се ставља на терет, а које представља напад на основне вриједности друштва. Важно је истаћи да суд у својој одлуци мора изнијети чињенице које су оправдале задирање у приватност осумњиченог примјеном мјере, односно образложити да је задирање у приватност пропорционално легитимном циљу који се настоји постићи. Ово захтијева и Европска конвенција о људским правима која оправданост ових мјера испитује кроз два сегмената: први, да ли ометање има легитиман циљ, и друго, да ли успоставља равнотежу између интереса осумњиченог и интереса друштва (тзв. тест пропорционалности) (Harland, 2003:214). Све у свему, услов за њихову примјену представља гаранцију против њиховог самовољног коришћења, јер како теорија тако и пракса, а и упоредноправни системи су сагласни да би пуко прихваћање ових мјера у борби против организованог криминала било недовољно само за себе (Sijerčić- Čolić, 2003:37-38), те да је неопходно да су унапријед предвиђене законом (принцип легалитета), да се примјењују само у случају када на други начин није могуће постићи исти циљ, односно када прибављање доказа на други начин није могуће или би њихово прибављање било повезано са несразмјерним тешкоћама (принцип супсидијаритета).

Законска одредба која се односи на прибављање доказа, требало би да се тумачи на начин да је јавни тужилац у немогућности да дође до доказа о

⁵ Мишљења смо да би било неопходно законски уредити став 1. члана 234. ЗКП РС у коме би стајало:

„Против лица за кога постоје основи сумње да је само или заједно са другим лицима учествовало или учествује у извршењу кривичног дјела, односно учествује у припремама за вршење кривичног дјела из члана 235. закона...“. Ово из разлога што могућност примјене ових мјера треба бити и у односу на припремање, а посебно у односу на покушај кривичног дјела иако у кривичноправном смислу није увијек могуће кажњавање за припремање, као и за покушај (мада је покушај у највећем броју случајева, с обзиром на прописану казну за та дјела кажњив), јер основ за примјену мјера није кажњивост у извршењу кривичног дјела као таквог, већ потреба да се одређено кривично дјело спријечи, што је примарни задатак надлежних органа.

правно релевантним чињеницама преко стандардних радњи доказивања, односно њихово прикупљање морају пратити несразмјерне (не уобичајене) тешкоће, које би утицале на дужину трајања истраге а ради се о потреби хитне друштвене реакције ради откривања свих димензија учињеног кривичног дјела. Евидентно је да законодавац оставља као задњу опцију прикупљање доказа преко посебних истражних радњи које су садржане у законским прописима. Код оваквог стања ствари видимо да су могуће само у изузетним случајевима, када је то потребно за даље напредовање кривичног поступка односно у циљу формалног дјеловања, у борби првенствено против тешких облика криминала, јер овим мјерама се повећава доказни ефекат (Шкулић, 2003: 408).

Из тога би произлазило да примјена ових по правилу конспиративних средстава и метода мора да се креће у одређеним, правним и етичким оквирима и под строгом контролом, како не би постали сами себи циљ, односно, како би се избјегла злоупотреба што је иначе својствено сваком праву које се неограничено и без контроле користи (Бановић, 2003:234).

Поред општег услова, закон захтијева да је за спровођење радње обавезна наредба суда као позитиван одговор на образложен захтјев јавног тужиоца против лица за које постоје основи сумње да је само или заједно са другим лицима, учествовало у извршењу кривичног дјела.

Наредба би требала садржавати сљедеће тачке:

- тачку из које се морају видјети подаци о осумњиченом, основе сумње да је починило кривично дјело за које је могуће одређивање ових процесних радњи,
- тачку из које се види одређивање врсте посебне истражне радње која ће се спровести или више њих на описан начин,
- тачку из које се види одређивање времена трајања радње,
- тачку из које ће произилазити образложење суда за прихватање тужиоцевог захтјева,
- тачку која прецизира ко извршава посебну истражну радњу,
- тачку из које произлази да јавни тужилац надзире провођење радње те доставља извјештај суду како би се провјерило поступање по наредби.

Видимо да је законодавац прецизно одредио услов за спровођење ових мјера, те уколико би недостајао, процесна вриједност података до којих се дошло примјеном ових мјера не би могла бити цијењена у кривичном поступку односно тако добијени подаци би се уништили, и о томе би се

сачинио посебан записник. Иста судбина података добијених провођењем неке од посебних истражних радњи би била и ако би јавни тужилац одустао од кривичног гоњења или ако прикупљене информације и подаци нису потребни за кривични поступак, као и у случају да се до доказа дошло без наредбе суда или у супротности са њом (члан 237. став 2. и члан 239. ЗКП-РС).

Закон је уредио питање које се тиче услова провођења ових мјера али није уредио начин њиховог спровођења, па се може рећи да су то радње које нису снабђевене посебним правилима о форми, односно то су радње без посебне процесне форме (Ристић, 2003:293). У таквом случају полицијски органи као конкретни и непосредни извршиоци, врше радњу на начин који сматрају најпогоднијим за постизање циља, у складу са општим одредбама о формама процесних радњи и у складу са основним начелима поступка и основним начелима правног поретка (Васиљевић, 1981:256).

4. ТРАЈАЊЕ И НАДЗОР НАД ПОСЕБНИМ ИСТРАЖНИМ РАДЊАМА

Закон о кривичном поступку прописује седам посебних истражних радњи (члан 234 став 2 ЗКП-РС), које се могу подијелити у двије групе. У *прву групу* би улазиле мјере тајне опсервације које обухватају: надзор и техничко снимање телекомуникација, приступ компјутерским системима и компјутерско сравање података, надзор и техничко снимање просторија, тајно праћење и техничко снимање лица, транспортних средстава и предмета који су у вези са њима, надзирани превоз и испорука предмета кривичног дјела. *Другу групу* би чиниле мјере продора у криминалне групе, односно мјере инфилтрације у криминалну дјелатност гдје би спадале преостале двије посебне истражне радње: прикривени истражитељ и информатор и, симуловани и контролисани откуп предмета и симуловано давање поткупнине.

Примарни рок трајања посебних истражних радњи је регулисан на начин да се узима да је он мјесец дана без обзира о којој се мјери тајне опсервације ради. Уколико по истеку мјесец дана мјере и даље дају корисне резултете за кривични поступак, то може бити разлог да се настави са њиховим спровођењем ради прикупљања доказа. Код таквог стања ствари, јавни тужилац мора поднијети образложен приједлог суду за продужавањем мјере за још мјесец дана. Међутим, закон прописује максимални рок трајања код појединих мјера: надзор и техничко снимање телекомуникација, приступ компјутерским системима и компјутерско сравање података и надзор и

техничко снимање просторија могу трајати најдуже шест мјесеци. Мјера тајног праћења и техничког снимања лица, транспортних средстава и предмета који су у вези са њима, као и надзирани превоз и испорука предмета најдуже три мјесеца, док за радњу прикривеног истражитеља и информатора није прецизно одређено вријеме њеног трајања (члан 236. став 3. ЗКП-РС).

Очигледно је законодавац успоставио преклузивни рок који износи три, односно, шест мјесеци зависно о којој се радњи опсервације ради, али свакако се подразумева да због специфичности ових радњи (ограничавају уставом и међународним актима основна права и слободе човјека) њихов престанак је не само истеком преклузивног рока него и исцрпљивањем разлога због којих су одређене, као и наступањем процесних чињеница које могу отклонити даљу потребу њиховог провођења (нпр. обустављање истраге или подизање оптужнице).

Само провођење мјере у пракси надзире јавни тужилац а полицијска тијела су дужна да поступају по његовим наредбама и упутствима (*тужилачки надзор*). По завршетку радње полицијски орган је дужан све податке и прикупљена обавијештења у писменом извјештају доставити јавном тужиоцу. Извјештај треба да садржи временски почетак и завршетак радње, број и опис дјелатности овлашћених службених лица које су радњу проводиле, врсту и број техничких средстава која су примјењена, број и идентитет лица обухваћених радњом, кривично дјело које је евентуално спријечено употребом радње, те краћу процјену у којој мјери је примјењена радња допринијела циљу описаном у наредби или тај циљ није остварен (Petrović, 2003:24). Јавни тужилац поред координације полицијских тијела у провођењу мјере, сада има обавезу да по пријему извјештаја о окончању посебне истражне радње у обиму и времену које је означено у наредби, одмах без одлагања суду достави извјештај о предузетим радњама како би се провјерило да ли је поступљено по наредби суда (*судски надзор*). На крају, суд анализира поступак примјене мјере у смислу испуњавања стандарда законитости као и постигнути циљ, те обавјештава лице против кога је мјера била предузета. Лице има право од суда тражити испитивање законитости наредбе и начина на који је радња спроведена (члан 237. став 3. ЗКП-РС).

5. УКРАТКО О ВРСТАМА ПОСЕБНИХ ИСТРАЖНИХ РАДЊИ

Надзор и техничко снимање телекомуникација је мјера којом се прислушкује и тајно прати разговор преко телекомуникацијске адресе (то је сваки телефонски број, линијски или мобилни, као и електронска или интернет адреса) која припада осумњиченом лицу за које се сумња да их

користи. Даке ради се о тајном надзору и/или снимању разговора који се воде средствима комуникације на даљину (Pavišić, 2001:334). Посебно мјесто у надзору и техничком снимању на даљину имају компјутери, не као помоћно средство за успјешност надзора, већ као средство комуникације, тако ова посебна истражна радња обухвата и електронску пошту, као и друге облике комуницирања који се одвијају преко компјутерских уређаја и других система информативне технологије. У техничком погледу тај надзор се односи на сва техничка средства у било којем облику која корисници употребљавају било преко поштанских, било преко других организација на која се протеже уставноправна и кривичноправна заштита (Кгарас, 2002:197).

Устав Републике Српске својим чланом 22. став 3. отвара законску могућност употребе ове радње опсервације у кривичном поступку као начина за стицање доказа на дозвољен начин у кривичном поступку. Европски суд за људска права прецизно кроз своју праксу показује да потреба државе да се заштити од непосредних опасности које пријете слободном демократском уставном поретку, представља законит циљ државе по одредби о ограничењу које је потребно у демократском друштву у интересу националне сигурности и ради спречавања нереда и кривичних дјела (Gomien, 1998: 70–71).⁶ Произлази, да је ометање права на поштовање приватног и породичног живота дозвољено ако је у складу са домаћим законом, и ако је ометање неопходна мјера у демократском друштву. Ова неопходност захтијева установљавање постојања легитимног циља ометања, као и да је оно сразмјерно циљу (Harland, 2003:195).

Приступ компјутерским системима и компјутерско срањње података је мјера којом се упоређују лични подаци грађана похрањених у базама података и другим регистрима, са подацима садржаним у полицијским евиденцијама, регистрима и базама са електроничком базом података (Кгарас, 2000:203). Лични подаци се у складу са међународним правилима, могу прикупљати, одређивати и употребљавати само у случају испуњења законских услова.⁷ Ради се о савременој криминалистичкој методи уз помоћ које се могу открити прецизни подаци нпр. о начину извршења кривичног дјела (*modus operandi*) који представља врсту оперативно криминалистичке евиденције, која се тиче учињених кривичних дјела са непознатим учиниоцем, евиденције украдених или несталих ствари и евиденције

⁶ Kllas и други против СР Њемачке (1978), Malone против Уједињеног Краљевства (1984),

⁷ Конвенција Савјета Европе о заштити права појединца у односу на аутоматску обраду личних података из 1981. и 1999. године са додатним протоколом ("*Службени гласник БиХ*" – Међународни уговори 7/04).

оштећених (Алексић, Шкулић, Жарковић, 2004: 185), које могу убрзати идентификацију учинилаца.

Надзор и техничко снимање просторија је мјера тајног оптичког и акустичког снимања просторија лица како би се открили подаци потребни за кривични поступак. Мјера омогућава праћење одређеног простора и активности које се у надзираном простору врше, нпр. давање и примање мита, припремање кривичног дјела, неовлашћен промет опојним дрогама и др. (Sijerčić – Čolić, 2005:356), или у случају када је потребно доћи до информација о понашању надзираних лица, њиховом идентитету, или присуству одређених особа у надзираним просторијама (Алексић, Шкулић, 2000: 88).

Тајно праћење и техничко снимање лица, транспортних средстава и предмета који су у вези са њима се састоји у тајном слијеђењу одређених лица у кретању, као и у непримјетном посматрању тих лица, а све у циљу запажања и регистровања околности које су значајне за конкретан кривични случај (Алексић, Шкулић, 2000:86). Циљ праћења и снимања лица и предмета би био у запажању и фиксирању чињеница од значаја за утврђивање криминалне дјелатности одређеног лица, његових саучесника или веза, утврђивање критичног мјеста и времена чињења, утврђивање пребивалишта, боравишта, радног мјеста, мјеста и времена састајања, те времена и правца кретања учинилаца кривичних дјела и др. (Petrović, 2003:26). У погледу ове мјере Европски суд за људска права заузео је став да закон мора бити довољно јасан у смислу давања одговарајућих околности и услова под којима јавне власти имају право да прибјегну оваквом тајном и потенцијално опасном мијешању у поштовање приватног живота (Kilkelly, 2004:37).

Надзирани превоз и испорука предмета као посебна истражна радња уведена је у закон као резултат ратификовања Конвенције УН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци 1988. године од стране БиХ.⁸ Надзор се усмјерава на превоз предмета (који произилазе из радњи кривичног дјела) и њихову испоруку, у циљу откривања извршилаца и наручилаца кривичног дјела, али и свих оних који су повезани са криминалним активностима, нпр. утврђивање ланца корисника дроге, откривање наручилаца и сл. (Sijerčić – Čolić, 2005:359).

Прикривени истражитељ и информатор је мјера која представља најсложенију посебну истражну радњу која има специфичности које је одвајају од других мјера, али исто тако се ради о облику борбе против

⁸ "Службени лист РБиХ", бр. 25/93.

криминалитета који је прихваћен од великог броја земаља. За примјену мјере тражи се оправдана сумња о одређеној криминалној активности када се другим мјерама не би могао постићи жељени циљ, ући у траг сложених облика организованог криминалитета, нарочито међународног. Сама радња обилује високим степеном тајности који је двостран. С једне стране, неопходна је тајност због циља и усјешног окончавања ове мјере прихватањем истражитеља од чланова криминалне организације, те могућности његовог непосредног опажања информација, а с друге стране због апсолутне заштите идентитета лица које се јавља у улози прикривеног истражитеља, која је свакако и више него оправдана јер се инфилтрирање ових лица првенствено врши код тешких облика криминала (наркокриминал, тероризам, трговина људима, трговина оружјем итд.), која се тешко откривају и спречавају. Институт прикривеног истражитеља је на сличан начин уређен у већини европских земаља, првенствено у Европској унији гдје значајну улогу има EUROPOL (Шкулић, 2003:395).

Симуловани и контролисани откуп предмета и симуловано давање поткупнине је мјера која представља подврсту прикривеног истражитеља. Циљ је као и код осталих мјера, долажење до доказа важних за кривични поступак, те се сходно томе широко примјењују у савременим правним системима, а често су предвиђене и у међународним документима који се првенствено односе на борбу против организованог криминала.⁹ Симуловани и контролисани откуп предмета, подразумијева откупљивање предмета од стране полицијских службеника, који су намијењени за извршење кривичног дјела или су настали његовим извршењем или су на било који начин повезани са остварењем кривичних дјела. Ова мјера се у литератури удаљава од других посебних радњи јер се наводи да она не нарушава основна права и слободе човјека као што је то нпр. код тајног праћења лица и предмета, прикривеног истражитеља и информатора, или пак код надзора и техничког снимања телекомуникација, јер код предузимања једног или другог облика ове мјере воља осумњичене особе је потпуно слободна, а и друга права и слободе су му очувани, тј. правно остаје нетакнута аутономија његове воље те друга његова темељна права и слободе (Кгарас, 2000:203)

6. ЗАКЉУЧАК

Посебне истражне радње представљају процесне радње усмјерене на прикупљање доказа код најтежих кривичних дијела гдје је хитност

⁹ Конвенција УН против транснационалног организованог криминалитета са допунским протоколима из 2000. године ("*Службени гласник БиХ*" – *Међународни уговори 3/02*).

доминантна карактеристика. Њима се ограничавају основна права и слободе човјека али њихово стриктно законско уређење примјене (природа кривичног дјела, услов за примјену, судска одлука, надзор јавног тужиоца и судије, рокови трајања, поступање у случају незаконитих доказа) фаворизује гаранцију против самовољног коришћења.

Литература

- Алексић, Ж., Шкулић, М., *Криминалистика*, Београд, 2000;
- Алексић, Ж., Шкулић, М., Жарковић, М., *Лексикон криминалистике*, Београд 2004;
- Бановић, Б., *Надзор комуникација као радња којом се обезбјеђују докази у кривичном поступку*, Зборник радова ВШУП, Бања Лука 2003;
- Бановић, Б., *Посебне методе откривања и доказивања најтежих кривичних дела*, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, Златибор – Београд, 2006;
- Бејатовић, С., Говедарица М., *Полиција у кривичном поступку*, Београд, 2015;
- Васиљевић, Т., Грубач, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд 2002;
- Васиљевић, Т., *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Београд 1981;
- Gomien, D., *Kratki vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima*, Strasbourg 1998;
- Кажмаковић, Д., *Iskustva i problemi u primjeni posebnih istražnih radnji*, Pravo i pravda, Sarajevo, 2010;
- Красас, Д., *Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog procesnog prava*, Zagreb 2002;
- Красас, Д., *Kazneno procesno pravo*, Zagreb 2000;
- Kilkelly, U., *Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života*, Priručnik o ljudskim pravima, Sarajevo, 2004;
- Равишић, В., *Коментар закона о казненом поступку*, Ријека, 2001;
- Petrović, B., *Posebne istražne radnje*, Pravni savjetnik, Sarajevo, 2003;
- Ристић, Б., *Неки аспекти примјене новог кривичног законодавства са освртом на посебне истражне радње*, Зборник радова, Реформа кривичног законодавства у РС, Бања Лука 2003;
- Радуловић, Д., *Коментар Законика о кривичном поступку Црне Горе*, Подгорица, 2009;
- Радисављевић, М., *Посебне доказне радње у новом Законику о кривичном поступку*, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, Златибор – Београд, 2011;
- Стојановић, З., Коларић, Д., *Кривично правно реаговање на тешке облике криминалитета*, Београд, 2010;
- Симовић, М., *Кривични поступци у БиХ*, Сарајево 2004;
- Sijerčić – Čolić, H., Vuleta, D., Hadžiomerađić, M., *Коментар закона о кривичном поступку*, Sarajevo, 1999;
- Sijerčić – Čolić, H., *Коментари закона о кривичном поступку у БиХ*, Sarajevo, 2005;
- Sijerčić – Čolić, H., *Prikrivene istražne mjere u svjetlu efikasnosti krivičnog postupka*, Pravo i pravda, Sarajevo, 2003;
- Томашевић, Г., *Организовани криминалитет – нека казненопроцесна питања*, Хрватски лјетопис за казнено право и праксу, 1998;

Harland, C., *A commentary to the European convention on human rights as applied in BiH and at Strasbourg*, Sarajevo, 2003,

Шкулић, М., *Организовани криминалитет*, Београд, 2003;

Шкулић, М., *Посебне доказне радње у функцији сузбијања тероризма*, Међународни научни скуп, Кривичноправни инструменти супротстављања тероризму и другим кривичним дјелима насилничког карактера, Теслић, 2016.

Законски прописи

Закон о кривичном поступку Републике Српске, "Службени гласник РС", број: 53/12,91/17,66/18;

Конвенција УН против транснационалног организованог криминалитета са допунским протоколима из 2000. године "Службени гласник БиХ" – Међународни уговори број: 3/02;

Конвенције УН против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци 1988. године од стране БиХ, "Службени лист РБиХ", број: 25/93;

Конвенција Савјета Европе о заштити права појединца у односу на аутоматску обраду личних података из 1981. и 1999. године са додатним протоколом "Службени гласник БиХ" – Међународни уговори 7/04.

Међународни документи

Европска конвенција о људским правима и основним слободама
<https://www.ombudsmen.gov.ba>

IN GENERAL: SPECIAL INVESTIGATIVE ACTIONS AS AN INSTRUMENT OF STATE RESPONSE TO CRIME

Associate Professor Mladenka Govedarica, LL.D.

Faculty of Law, University of East Sarajevo

Abstract: *Special investigative actions are actions sui generis that result from the need to establish security measures in the fight against crime. The legislator primarily regulated the efficiency of criminal proceedings by emphasizing the strengthening of protection of fundamental human rights and freedoms, but it was necessary to normatively regulate special investigative actions as procedural actions that will contribute to a more efficient fight against criminal phenomena. The fight against crime is successful if the investigative process gathers evidence that will establish a legally relevant factual situation and pave the way for a conviction of a person whose criminal responsibility has been proven.*

Key words: *criminal proceedings, special investigative actions.*